OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

U 14/2023 vp

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto

Erityisasiantuntija Joni Korpinen

13.6.2023

ASIA: *Asetusehdotus rikosoikeudellisten menettelyjen siirtämisestä (U 14/2023 vp).*

Eduskunnan lakivaliokunnalle – Oikeusministeriön lisäselvitys

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä kirjallista lisäselvitystä seuraavista kysymyksistä:

- asetusehdotuksen soveltamisajankohdan alkaminen,
- oikeushenkilö asianomistajana,
- enemmistövaatimus koskien asianomistajien mahdollisuutta pyytää siirtotoimien aloittamista,
- toimivaltasäännös erityistapauksissa, ja
- asianomistajan mahdollisuus hakea vahingonkorvausta.

Oikeusministeriö kiittää mahdollisuudesta selventää edellä mainittuja kohtia kirjallisesti ja esittää lisäselvityksenä seuraavan.

Neuvotteluissa asetusehdotuksen sisältöä on jo työstetty ja neuvotteluissa tässä vaiheessa esitetyt muutosehdotukset pääosin vaikuttaisivat olevan myönteisiä Suomen kannalta. Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että neuvottelut ovat vasta alkuvaiheessa. Neuvotteluiden edetessä asetusehdotuksen teksti voi vielä monelta osin muuttua.

<u>Asetusehdotuksen soveltamisen alkamisajankohta (1 artiklan 2 kohta ja johdanto-osa 7)</u>

Neuvotteluissa tekstiä on asetusehdotuksen soveltamisen alkamisajankohdan osalta työstetty eteenpäin ja neuvotteluissa on esitetty, että asetusehdotuksen soveltamisen alkamisajankohtaa ei rajoitettaisi siihen, kun henkilö todetaan epäillyksi. Lisäksi asiaan liittyvän johdanto-osan kirjausta alkamisajan täsmentämiseksi on esitetty muutettavaksi. Näin ollen esitettyjen muutosehdotusten myötä asetusta sovellettaisiin kaikkiin tapauksiin, joissa rikosoikeudellinen menettely siirretään unionissa.

<u>Oikeushenkilö asianomistajana (2 artiklan 6 kohta)</u>

Neuvotteluissa tekstiä on tältä osin työstetty eteenpäin ja neuvotteluissa on esitetty, että asetusehdotuksen uhrimääritelmään lisättäisiin myös oikeushenkilöt, jotka ovat kärsineet vahinkoa siirtomenettelyn kohteena olevan rikoksen osalta.

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Asianomistajia koskeva enemmistövaatimus koskien mahdollisuutta pyytää siirtotoimien aloittamista (5 artiklan 3 kohta)

Neuvotteluissa tekstiä on tältä osin työstetty eteenpäin ja neuvotteluissa on esitetty enemmistövaatimuksesta luopumista koskien uhrien mahdollisuutta pyytää siirtotoimien aloittamista. Neuvotteluissa esitetyn muutosehdotuksen myötä mahdollisuutta pyytää siirtotoimien aloittamista ei siten rajoitettaisi vain uhrien enemmistöön.

Toimivalta erityistapauksissa (3 artikla)

Professori Helenius on tuonut lausunnossaan esiin mm., että ehdotuksen 3 artiklaa olisi selkeytettävä niin, että siitä käy selkeästi ilmi, että asetuksen soveltaminen edellyttää pyynnön esittävän valtion lain soveltumisen lisäksi, että pyynnön vastaanottava valtio on toimivaltainen joko 1) tavallisten kansallisten toimivaltasäännöstensä nojalla, tai 2) ehdotuksessa eriteltyjen tilanteiden perusteella. Lausunnon mukaan jatkovalmistelussa olisi pohdittava, olisiko kyseisen toimivaltasäännöksen sisältöä mahdollista selkeyttää. Lisäksi lausunnon mukaan jatkovalmistelussa olisi pohdittava, olisiko ehdotuksen toimivaltasäännöstä asianmukaista laajentaa vastaamaan vuoden 1972 yleissopimuksen toimivaltasäännöstä.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että asetusehdotuksen 3 artikla koskee toimivaltaa erityistapauksissa. Pyynnön vastaanottava viranomainen voi hyväksyä rikosoikeudellisen menettelyn siirtämisen vain, jos sillä on toimivalta nostaa syyte kyseisestä rikoksesta. Ehdotuksen mukaan siirtomenettelyn tehostamiseksi 3 artiklassa säädetään, että pyynnön vastaanottavalle valtiolle annetaan kyseisessä artiklassa luetelluissa tilanteissa toimivalta tapauksissa, joissa se ei muutoin olisi toimivaltainen. Toisin sanoen artiklan tarkoituksena on varmistaa tietyissä tilanteissa toimivalta pyynnön vastaanottavalle valtiolle (sen puuttuessa muutoin) aina kun sillä katsotaan olevan parhaat edellytykset syytetoimiin.

Neuvotteluissa ko. artiklan osalta on esitetty huomioita tarkoituksena selventää säännöstä. Neuvotteluissa onkin esitetty tekstiin lisättäväksi selventävä maininta, jonka mukaan, jos pyynnön vastaanottavalla valtiolla ei kansallisen lainsäädäntönsä perusteella ole toimivaltaa, pyynnön vastaanottava valtio olisi toimivaltainen siirtopyynnön esittävän valtion kansallisen lainsäädännön perusteella artiklassa eriteltyjen tilanteiden perusteella. Tämän esitetyn lisäysehdotuksen osalta oikeusministeriö alustavasti arvioi, että asetusehdotuksen toimivaltasäännös selkeytyisi professori Heleniuksen lausunnossa esitetyllä tavalla.

Neuvotteluissa on niin ikään noussut esiin samankaltainen huomio ehdotuksen toimivaltasäännöksen laajuuteen liittyen ottaen huomioon esimerkiksi vuoden 1972 yleissopimuksen toimivaltasäännös. Kuten professori Heleniuksen lausunnossa arvioidaan, asetusehdotuksen toimivaltasäännös on suppeampi kuin vuoden 1972 yleissopimuksessa ja vuoden 2009 ehdotuksessa puitepäätökseksi (EUVL C 219, 12.9.2009, s. 7-17). Huomion osalta neuvotteluissa on tuotu esiin ehdotuksen oikeusperustan asettamat rajat, jonka vuoksi ehdotuksessa on valittu ns. soveltamisalaltaan suppeampi toimivaltasäännös erityistapauksissa. Toisin sanoen ns. soveltamisalaltaan laajemman toimivaltasäännöksen mukaan ottaminen ehdotukseen ei välttämättä olisi mahdollista ehdotuksen oikeusperustan puitteissa. Ehdotuksen oikeusperusta on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT-sopimus) 82 artiklan 1 kohdan b ja d alakohta. Kyseisessä artiklassa vahvistetaan EU:n toimivalta ottaa käyttöön toimenpiteitä, joilla helpotetaan jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten tai vastaavien viranomaisten välistä yhteistyötä rikosasioiden käsittelyssä sekä ehkäistään ja ratkaistaan jäsenvaltioiden välisiä tuomioistuimen toimivaltaa koskevia ristiriitoja.

Asianomistajan mahdollisuus hakea vahingonkorvausta

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa nousi esiin uhrien asema myös liittyen mahdollisuuksiin hakea vahingonkorvausta. Tältä osin oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että asetusehdotuksen 5 artiklan mukaan rikosoikeudellisen menettelyn siirtämispyyntö voidaan esittää vain siinä tapauksessa, että pyynnön esittävä viranomainen katsoo, että tehokasta ja asianmukaista oikeudenkäyttöä koskeva tavoite voitaisiin saavuttaa paremmin toteuttamalla asianomainen rikosoikeudellinen menettely toisessa jäsenvaltiossa. Siirtoa koskevassa harkinnassa pyynnön esittävän viranomaisen tulisi mm. ottaa huomioon, että uhrien enemmistö on pyynnön vastaanottavan valtion kansalaisia tai asuu siellä. Viimeksi mainitun osalta on otettava huomioon se, että neuvotteluissa on niin ikään esitetty kohdan osalta enemmistövaatimuksen poistamista.

Lisäksi asetusehdotuksen 7 artikla koskee uhrin oikeuksia. Mainitun artiklan mukaisesti pyynnön esittävän viranomaisen on ennen rikosoikeudellisen menettelyn siirtämispyynnön esittämistä otettava sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti huomioon uhrin oikeutetut edut ja varmistettava, että hänen unionin ja kansallisen lainsäädännön mukaisia prosessuaalisia oikeuksiaan kunnioitetaan. Edelleen samaisen artiklan mukaan, edellyttäen, että tutkinnan luottamuksellisuus ei sen vuoksi vaarannu, uhrille on ilmoitettava suunnitellusta rikosoikeudellisen menettelyn siirtämisestä (kielellä, jota hän ymmärtää) ja hänelle on annettava mahdollisuus ilmaista mielipiteensä suullisesti tai kirjallisesti. Artiklan mukaisesti pyynnön esittävän viranomaisen olisi otettava uhrin mielipide huomioon päättäessään, pyytääkö se rikosoikeudellisen menettelyn siirtämistä.

Edellä mainitun lisäksi oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että asetusehdotuksen johdanto-osan 32 mukaan pyynnön esittävän viranomaisen olisi rikosoikeudellisen menettelyn siirtämispäätöstä tehdessään otettava asianmukaisesti huomioon uhrin oikeutetut edut, mukaan lukien uhrien suojelu, ja arvioitava, voisiko rikosoikeudellisen menettelyn siirtäminen estää uhria tosiasiallisesti käyttämästä oikeuksiaan kyseisessä rikosoikeudenkäynnissä. Muun ohella lisäksi olisi harkittava uhrin mahdollisuutta hakea vahingonkorvausta. Edelleen kyseisen johdanto-osan mukaan rikosoikeudellisen menettelyn siirtäminen ei saisi vaarantaa uhrin oikeutta vahingonkorvaukseen, eikä asetus vaikuta sääntöihin, jotka koskevat uhreille maksettavia vahingonkorvauksia ja omaisuuden palauttamista kansallisissa menettelyissä.